

TERESA FERRO

IN MEMORIAM

(1956 – 2007)

„*Il romeno, enfant terrible della romanistica*”
(Teresa Ferro, *Latino, romeno e romanzo*)

La nivel european, multe dintre aspectele culturii române sunt adesea așezate, justificat sau nu, într-un cadru axiologic secund. Există, însă, un număr de aspecte asupra cărora literaturile de specialitate corespunzătoare se pronunță cu maximă considerație valorică. De exemplu, nu poate fi menționat practic nici un demers major în domeniul romanisticii care să nu cuprindă sistematic și intensiv studiul limbii române. Frecvent, această sistemicitate se transformă în adevărată pasiune exegetică. Cele mai celebre cazuri sunt cele ale lui Leo Spitzer, Alf Lombard și Carlo Tagliavini. În egală măsură, unul dintre marii lingviști atașați iremedial de română *este* și va rămâne Teresa Ferro.

Lingvista și românișta Teresa Ferro s-a născut în Sicilia, insulă pe care nu a părăsit-o efectiv pe tot parcursul vieții sale (1956 – 2007). Plecată mai ales la Udine (din 1994, unde a fost cercetătoare și, ulterior, profesor universitar), dar și în Bologna, Strasbourg și multe alte colțuri ale lumii, se întorcea mereu în Catania, locul de baștină, unde și-a luat, de altfel, licența în „litere clasice” (1980) și doctoratul (1990).

S-a apropiat de cultura română în primul rând datorită profesorului său, Giuseppe Piccillo, alături de care a publicat prima serie excelentă de articole privind unele aspecte etimologice ale românei: *Le postille di M. Bartoli all' Etymologisches Wörterbuch der rumänische Sprache di Sextil Pușcariu* (în revista română „Studii și cercetări lingvistice”, XXXVI, 1985, p. 521-541, XXXVII, 1986, p. 302-319, XXXVIII, 1987, p. 323-342). Sublinia mereu această influență fastă a profesorului asupra vieții sale profesionale. S-au adăugat preocupările istorico-filologice privind deplasările misionarilor catolici în Moldova și studierea atentă, profund întemeiată lingvistic, a valențelor arhaice ale graiului său natal și acelea ale friulanei (dialectul vorbit și în perimetrul orașului Udine). „Pentru mine – ne-a mărturisit Teresa cu zâmbetul ei discret și cald, într-o după-amiază însorită, undeva, pe șoseaua dintre Ruginoasa și mănăstirea Probota – pentru mine toate drumurile au dus spre română”.

Dispunea de resurse inepuizabile de modestie, de neprețuit mai ales în contextul în care era membră de onoare a unor universități cunoscute și făcea parte din nenumărate și renumite societăți ori grupări profesionale: Societatea de Lingvistică Romanică, Societatea Italiană de Glotologie, Societatea Internațională de Dialectologie și de Geolingvistică, Centrul de Studii Filologice și Lingvistice Siciliene, Societatea Internațională de Lingvistică Funcțională, Centrul Internațional pentru Plurilingvism etc. Nu am auzit-o niciodată cedând tentației de a vorbi despre acest fapt. Discuta în schimb cu plăcere despre aspectele puse în discuție de cărțile sale (printre ultimele se

găsește: *I missionari cattolici in Moldavia. Studi storici e linguistici*, Clusium, Cluj, 2005). Laudele o îndispuneau, contra-argumentele îi aduceau sclipiri în ochi și o înviorau. Am avut prilejul să vorbim îndelung despre cercetările sale minuțioase cuprinse în celebra de acum culegere de studii *Latino, romeno e romanzo*. Cartea cuprinde paisprezece studii (însușind cca 350 pagini) în care cadrul balcanic al latinei carpato-danubiene este analizat cu acribie, logică argumentativă și pasiune a descrierii filologice. Cuvinte și texte latine descoperite și analizate, așezate cu atenție în cadrul misionariatului catolic de pe teritoriul vechii Moldove, relația dintre română și dialectele italiene meridionale, norme ale dialectelor literare românești vechi, reflexe lingvistice ale lexicului latin din albaneză, toate aceste aspecte subtile, minuțioase, documentate, descriu cu forță exegetică mai ales peisajul cultural românesc aparținând unor perioade care pot fi temeinic studiate numai pe baza unor profunde cunoștințe de filologie, istorie și lingvistică românească, acest studiu practicat de Teresa Ferro dovedind virtuozități analitice de excepție.

În castelul domnitorului Alexandru Ioan Cuza de la Ruginoasa, Teresa s-a oprit impresionată în fața textului care cuprindea *Regulamentul Organic*. „Am vorbit de atâtea ori studenților despre el” ne-a spus cu un ton aproape duios, uitându-se spre vitrina care conținea documentul respectiv. Se îndepărta, se apropia de vitrină, își potrivea privirea după razele soarelui care scilipea, prin sticla groasă a vitrinei. „Studenții mei ar dori din suflet să vadă documentul la care mă uit eu acum”. Ceea ce însemna, de fapt, că studenții profesoarei Teresa Ferro fuseseră contaminați iremediabil de plăcerea de a studia cultura română. Era și *este* un fapt cunoscut de toți româniștii din țară și din străinătate; însă una este această cunoaștere auzită și recunoscută prin școli, cercuri și seminarii universitare de prestigiu – măsurabilă prin cifrele impresionante privind numărul studenților italieni care se specializează în limba și cultura română – și cu totul altceva este să vezi pasiunea profesoarei Ferro manifestându-se punctual, în fața unei hârtii vechi, cu implicații atât de profunde *mai ales* pentru români.

Parcă simțindu-ne emoția uimită, s-a depărtat puțin jenată, îndreptându-se spre ieșire, prin ușa sălii de muzeu desfăcută în arcadă. Teresa s-a oprit, realizând că ne lăsase oarecum brusc în urmă, și ne-a zâmbit într-un fel ciudat, cald și trist, zâmbet pe care de abia acum îl pot descifra pe de-antregul. Se despărțea definitiv de un perimetru românesc pe care-l făcuse cunoscut în lumea noii Rome.

Studenții, mai ales italieni (dar nu numai) pe care-i îndrepta educațional spre cultura țării noastre, erau toți copiii săi. Se comporta ca atare cu ei și aceștia, cei mai mulți, îi simțeau carisma manifestată prin dragoste culturală. Există o armonie specifică în ființa Teresei Ferro care provenea dintr-un amestec inegalabil de zâmbet, sinceritate, modestie, ordine și sclipire intelectuală.

Când Teresa a pășit pe calea absolutului tangibil, cei dragi s-au cutremurat. Vor fi suferit cu certitudine studenții ei udinezi, marea sa familie siciliană, în mod special mama, mai ales soțul ei, Enzo (Vincenzo), dragii ei despre care știam atâtea, iubindu-i fără a-i cunoaște, prin dragostea reflectată de sufletul Teresei.

Cu certitudine, însă, dintre copii - elevi și studenți care au înconjurat-o, nici unul nu-i va simți atât de acut lipsa precum acest *enfant terrible della romanistica*.

In memoriam Teresa Ferro

Cet article, un *remember* dédié à Teresa Ferro, éminent professeur universitaire, met en évidence son admirable dévouement pour l'étude du roumain, sa passion constante pour la langue et la culture roumaines.

Cristina FLORESCU
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România

